

УДК 657.1:075.8

Лещенко П.А.

аспірант кафедри фінансів

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ІНФОРМАЦІЙНІ АСИМЕТРІЇ ЯК ФАКТОР ЦІНОВИХ КОЛИВАНЬ

Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню взаємозв'язку між очікуваннями населення та ціновими коливаннями в Україні. Визначено прояви асиметричної інформації на фінансовому ринку, у банківському секторі та у страховій галузі. Установлений зв'язок між індексом інфляційних очікувань та індексом споживчих цін за період 2012–2014 рр.

Ключові слова: інфляційні очікування, асиметрична інформація, деформація ринку, очікування населення, інфляція.

Лещенко П.А. ИНФОРМАЦИОННЫЕ АСИММЕТРИИ КАК ФАКТОР ЦЕНОВЫХ КОЛЕБАНИЙ

Статья посвящена теоретическому обоснованию взаимосвязи между ожиданиями населения и ценовыми колебаниями в Украине. Определены проявления асимметрической информации на финансовом рынке, в банковском секторе и в страховой сфере. Установлена связь между индексом инфляционных ожиданий и индексом потребительских цен за период 2012–2014 гг.

Ключевые слова: инфляционные ожидания, асимметрическая информация, рыночная деформация, ожидания населения, инфляция.

Leshchenko P.A. INFORMATION ASYMMETRIES AS A FACTOR OF PRICE FLUCTUATIONS

The article is devoted to the theoretical substantiation of the relationship between public expectations and the price fluctuations in Ukraine. Features of asymmetric information were shown on the financial market, in the banking sector and the insurance sector. The relationship between the index of inflation expectations and the consumer price index for the period from 2012 to 2014 was defined.

Keywords: inflation expectations, asymmetric information, market failure, people's expectations, inflation.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України висуває нові вимоги до економічної політики держави, які полягають у необхідності зміщення акцентів з експортної орієнтації економіки на активізацію та стимулювання розвитку внутрішнього ринку. Грошово-кредитна політика Національного банку України як складова частина економічної політики має забезпечити відповідне монетарне підґрунтя для стабільного соціально-економічного розвитку – цінову стабільність та низьку інфляцію у довгостроковому періоді. У цьому аспекті особливого значення набувають суспільні настрої, які при досягненні критичного стану можуть викликати ефект паніки і нівелювати заходи з підтримки цінової стабільності, що несе руйнівні наслідки для державного устрою та економіки зокрема. У випадку більш помірного прояву очікування населення виступають складовою викривлень процесу ціноутворення через явище асиметрії інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище асиметрії інформації виникає в ситуації, коли одна зі сторін угоди має перевагу над іншою, володіючи приватною інформацією, недоступною іншій стороні, та коли така нерівність усувається додатковими витратами на її подолання. Поширеним прикладом є перевага позичальника над кредитором завдяки більшим знанням про дохідність та рівень ризику власного інвестиційного проекту, на який позичаються кошти. Ще одним прикладом асиметрії інформації є послуга страхування життя, коли пацієнт може приховувати вади здоров'я, що створює додаткові ризики страховику або змушує його до додаткових витрат на отримання повної інформації. К. Ерроу робить висновок, що за таких умов знеособлена система цінових сигналів не дає повної інформації про дійсність. Це призводить до формування різних суспільних інститутів, які зміцнюються не ринкові, а саме довірчі відносини [1; 3]. Проте простежується й можливість психологічного або ірраціонального впливу з боку суспільства на формування ціни, або впливу на саме суспільство з боку різних інституцій з метою контролю або також формування ціни. Кількісне вираження такого впливу

відображається за допомогою індексів очікувань населення.

Важливість дослідження впливу асиметрії інформації (АІ) на цінові коливання та інші реакції на ринку обумовлена рядом негативних наслідків, які можуть виникати через АІ. Зокрема, на фінансових ринках [4]:

а) існує можливість фінансових утрат учасників угоди після укладення угоди;

б) через двосторонній характер послуги учасники угоди піддаються більшому ризику внаслідок обопільного недостатнього володіння інформацією або умисного створення бар'єрів та АІ сторонами для досягнення власних вигод.

У банківському секторі можливі [5]:

а) погіршення стану та нестійкість банківського сектору через проблеми окремих банків;

б) виникнення ланцюгових реакцій.

На різних ринках варто виділити типові показники і характеристики, через які проявляється вплив асиметрії інформації.

На ринку кредитних послуг асиметрія інформації проявляється в різних показниках та характеристиках для кредиторів та позичальників. Зокрема, для кредиторів це: розмір ефективної ставки (приховані комісії), можливість пролонгації договору, можливість зміни ефективної ставки відсотку за договором, можливість повного погашення кредиту, тарифи з обслуговування кредиту, реальний термін розгляду заявки на кредит. А для позичальників такими показниками є: очікуване зниження доходів, наявне боргове навантаження, наявні в минулому (або на даний момент) прострочки з погашення боргів, реальна мета отримання кредиту, технічний стан заставного майна, негативне фінансове становище. У той же час слід звернути увагу, що комерційні банки певною мірою захищені від АІ, оскільки інформація, що генерується банком, використовується ним самим, ураховуючи прийняті рішення щодо надання кредитів [7].

На ринку страхових послуг специфіка асиметрії інформації для надавача послуг проявляється в наступних показниках: безумовна або умовна фран-

шиза, терміни виплати у разі настання страхового випадку, інформація про афілійованих оцінювачів, інформація про афілійовані види сервісу, розміри виплат у разі настання страхового випадку, частота страхових виплат, розмиті формулювання страхових випадків, необхідні формальні вимоги в частині збирання документації для отримання виплати. Для клієнта це: технічний стан об'єкта страхування, дійсна вартість об'єкта страхування, можливі фактори підвищеного ризику, негативний стан здоров'я, негативне фінансове становище, фактичні розміри збитків за результатами страхового випадку, інформація про страхові випадки в минулому [8].

Важливу функцію посередників на фінансових ринках відіграють банки, які в процесі надання кредитів проводять попередню оцінку платоспроможності клієнтів, відділяючи «якісних» від «неблагонадійних». Більше того, проблема «зайців» не є актуальною у випадку банків, тому що інформація, яка генерується банком, використовується ним самим, оскільки банк сам надає кредит. Проте слід ураховувати можливість клієнтів змінювати комерційний банк. У разі відсутності розвинутого бюро кредитних історій такі навмисні приховування негативної інформації з боку клієнтів зберігатимуть існування асиметричної інформації.

Опосередковане зниження рівня морального ризику, проблеми «принципал-агент» та асиметрії інформації також викликають венчурні фонди [6]. Групи фірм венчурного капіталу акумулюють ресурси своїх партнерів для надання підприємцям допомоги в започаткуванні нового бізнесу, отримуючи за свою участь частку в компанії, що створюється. Моніторинг та верифікація доходів і прибутків є виключно необхідними у питаннях усунення морального ризику, тому фірми венчурного капіталу, як правило, наполягають на участі групи своїх представників в якості учасників керівного органу компанії для додаткового стеження за її діяльністю. Акції такого підприємства сконцентровані у володінні венчурної компанії та не торгуються на фондових біржах, що апріорі унеможливає «проблему зайців», оскільки неможливим стає використання інформації від венчурного фонду для отримання прибутку від цінних коливань акцій підприємства. Отже, скористатися перевагами проведення перевірок та застосувати відповідні стимули до зменшення морального ризику може лише сам венчурний фонд.

Біржі – це також сегмент, де наявна асиметрія інформації. Учасники економічних систем фактично вимушені діяти в умовах постійної невизначеності через те, що сигнали системи мають значні часові лаги. Але, з іншого боку, на біржі інформація абсорбується та оброблюється максимально швидко, генеруючи сигнали в режимі реального часу, створюючи ціни на активи як кінцевий практичний результат аналізу всієї отриманої сукупності інформації. Зокрема, Р. Пінідек та Д. Рубінфельд відмічають, що біржа – це те місце, де інформація вирівнюється, а ринкові ціни – свого роду інструмент по вирівнюванню, або ж індикатор [2].

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Вивчення впливу очікувань економічних суб'єктів на економічні показники в Україні є досить новим явищем. Існує необхідність ретельного теоретичного обґрунтування існування взаємозв'язку між індексами очікувань населення та макроекономічними показниками в країні. У даному контексті важливо виявити механізм формування та подальшого впливу

асиметричної інформації на характер очікувань населення з подальшим їх тиском на цінні коливання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні впливу асиметрії інформації на фінансових ринках на цінні коливання через економічні очікування населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Асиметрію інформації доцільно розглядати як ринкову деформацію. Урегулювання таких деформацій відбувається шляхом механізму впливу на ціни. Оскільки АІ з'являється на межі взаємодії ринкових і неринкових чинників такого впливу, доцільно описати взаємодію неринкових та ринкових індикаторів через призму їх сприйняття населенням та їх участі в процесі створення явища асиметричної інформації з його подальшим впливом на формування ціни.

Ми розділили складові ціноутворення за формальними групами ринкових та неринкових, до яких входять відповідні індикатори. Класичні чинники впливу на ціну:

- попит та пропозиція товарів і послуг на ринку;
- вартість сировини;
- обсяг грошової маси;
- обмінний курс;
- обсяг кредитного ринку;
- рівень оподаткування;
- обсяг інвестиційної динаміки.

Обраними індикаторами неринкових проявів впливу на ціноутворення є:

- економічні очікування;
- споживчі настрої;
- інфляційні очікування;
- девальваційні очікування;
- ВВП на душу населення;
- довіра до політики НБУ;

В Україні збір статистичних даних факторів очікувань населення проводиться з 2004 р., що є досить новим явищем. Процесом отримання та обробки даних шляхом опитувань населення займаються державні та міжнародні аудиторські компанії. У ході дослідження утворюється вибірка, яка є репрезентативною за статтю, віком, розподілом на сільське та міське населення, величиною населеного пункту. Отримані відповіді перетворюють на відповідні обраному індикатору числові характеристики з подальшим за необхідністю групуванням у сукупні індекси. Наприклад, індекс споживчих настроїв (ІСН) вважається провідним показником для оцінки тенденцій споживчого ринку та використовується в усьому світі. Індикатор можна використовувати як прогнозний параметр потенційних змін споживчого попиту в наступних періодах. Фактично в обраній площині дослідження ІСН показує готовність населення витратити кошти і, таким чином, диференціювати періоди з низьким рівнем можливості й схильності витратити та періоди високої купівельної спроможності та бажання купувати і витратити кошти, що для підприємств – постачальників товарів або послуг є приводом до регулювання ціни для отримання максимізації прибутку.

Іншим важливим індикатором є показник інфляційних очікувань населення (ІО). Для цього параметра припускається прямий зв'язок з механізмом ціноутворення, оскільки явище інфляції безпосередньо відображає цінні коливання, а очікування населення стосовно таких змін показує, по-перше, існування розуміння населенням, що включає людей з різним рівнем та напрямом освіти, макроекономічних процесів у країні. По-друге, репрезентативність вибірки дозволяє обґрунтовано розглядати параметр ІО, оскільки в населенні країни саме і поєднуються

складові виробничого (фірми, підприємства, компанії, юридичні особи) та споживчого (домашні господарства) сектору економіки. Обидві складові діють як одна сила, що здатна як уповільнювати процеси інфляції, так і пришвидшувати їх, посилювати. Розглянемо рис. 1, що відображає рівень інфляційних очікувань населення в період з січня 2012 р. до грудня 2014 р.

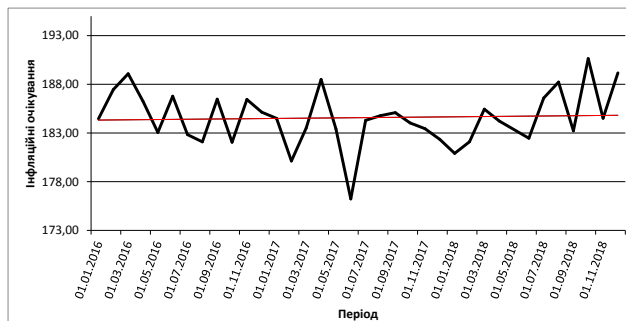

Рис. 1. Тренд ІО у період 2012–2014 рр. [9]

Значення, близькі до максимальних 200 балів, за методологією обрахунку означають упевненість населення у високій інфляції в найближчі шість місяців з моменту опитування. Як видно з графіку, протягом розглянутого періоду помітна висока недовіра населення до стабільності цін, особливо в 2014 р., коли значення показника ІО досягають майже максимально можливого. Слід відзначити також існування практично нейтральної лінії тренду та помітної волатильності даних, яку можна пояснити здатністю населення проявляти швидку чутливість до змін у країні, що охоплюють усі сфери процесів, які в ній відбуваються. Політична криза, соціальне невдоволення рівнем життя, що спровоковане низькими показниками розвитку економіки країни, її кризою, усвідомлення місця України у світових рейтингах та на глобальній геополітичній арені світу, кризи різного роду та характеру на планеті, загрози та перспективи, що з цим поєднані, увесь загальний потік економічної, соціальної, політичної інформації, який населення отримує у ЗМІ, Інтернеті або інших джерелах, чинить комплексний ефект на процес усвідомлення та оцінки майбутнього. Результатом такого осмислення інформації виступають очікування населення стосовно процесів та явищ у вищевказаних сферах життєдіяльності країни у майбутньому. Звичайно, висновки з отриманої інформації можуть містити похибки або попереджені оцінки конкретних явищ різних площин, оскільки населення не складається лише з експертів у галузях економіки, політики та соціальних наук. Але в цьому і полягає адекватність розгляду параметрів очікувань населення для встановлення впливу на різні показники, зокрема на явище коливання цін, оскільки в резуль-

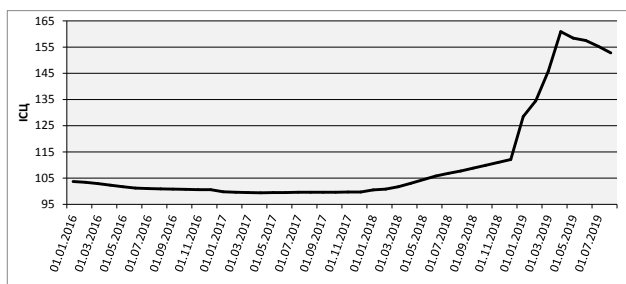

Рис. 2. ІСЦ за період 2012–2019 рр. [9]

таті ми маємо параметр, що включає як раціональні результати мислення, так і всі відхилення, що виникають на шляху сприйняття подій у країні всіма її громадянами, які в економічному вимірі, як зазначалося вище, одночасно виступають як учасниками виробничого процесу, так і визначають рівень споживання.

Для порівняння розглянемо графік показника індексу споживчих цін (ІСЦ), взятий за період з грудня 2012 р. до серпня 2015 р., за даними Державної статистики (рис. 2).

З початку 2012 р., за офіційними даними, у країні інфляція коливалась в межах, що не перевищують 4% зростання рівня цін. Протягом 2013 р. фіксувалась дефляція на рівні 1%, а в 2014 р. почалося помірне зростання інфляції з різким збільшенням у 2015 р. до рівня понад 60%. Розглянутий показник інфляційних очікувань за досліджуваний період залишався стабільним стосовно прогнозу зростання рівня цін навіть у періоди слабкої інфляції або дефляції як у випадку показника ІСЦ. Більше того, це дозволяє зробити висновок, що очікування з боку населення зростання цін у майбутньому фактично передбачили галопуючу інфляцію в країні.

Висновки. Проведене дослідження показує невіру населення у стабільність рівня цін у короткостроковому періоді в Україні. У такому результаті простежуються певна історична закономірність та досвід населення, яке за роки незалежності потрапляє в постійні економічні та політичні кризи з результируючими соціальними хвилюваннями та, як наслідок, більш схильне очікувати погіршення ситуації в країні, ніж покращання. Саме явище асиметрії інформації простежується навіть у порівнянні ставлення населення до макроекономічного показника інфляції та бачення уряду, яке виражене в офіційній статистиці. Очікування суб'єктів економіки створюють явище асиметричної інформації, подолання якого призводить до виникнення додаткових витрат, а отже, зміни цін на товари або послуги.

Протягом 2012–2014 рр. в Україні, за офіційними даними, індекс споживчих цін характеризувався незначними коливаннями. У той же час, відповідно до значень індексу інфляційних очікувань, населення не було схильне до очікування стабільності цін та низької інфляції, що свідчить про недовіру населення до офіційної статистики, політичної та економічної ситуації в країні. Загроза такої недовіри несе додаткове навантаження на стабільність цін у разі виникнення шоківих явищ. Зрештою, зв'язок між очікуваннями населення та прискоренням інфляційних процесів можна простежити в галопуючій інфляції, що виникла внаслідок кризових явищ в Україні в 2015 р.

Подальше дослідження може бути орієнтоване на поглиблене визначення агентів створення асиметричної інформації в Україні, їх можливі вигоди та втрати внаслідок цієї ринкової деформації. Доцільно також зосередити увагу на механізмі та методах формування асиметричної інформації, її впливі на інтенсивність цінових коливань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Akerlof, George A. The Market for 'Lemons': Quality Uncertainty and the Market Mechanism / A. George Akerlof // Quarterly Journal of Economics. – 1970. – № 84(3). – P. 488–500.
2. Pindyck, Robert S. and Daniel L. Rubinfeld. Microeconomics. 5th Ed. – P. 606–609.
3. Stiglitz Joseph. Equilibrium in Competitive Insurance Markets: An Essay on the Economics of Imperfect Information / J. Stiglitz,

- M. Rothschild // Quarterly Journal of Economics. – 1976. – V. 90. – P. 629–650.
4. Іванов В.М. Ринок фінансових послуг: сутність, структура та використання у різних джерелах / В.М. Іванов // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2004. – Вип. 190. – С. 668–674.
  5. Мазуренко В.І. Асиметрія інформації як метод аналізу стійкості банківського сектору в умовах світових фінансових криз / В.І. Мазуренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014.
  6. Михайловська О.В. Інформаційні асиметрії в світових інноваційно-інвестиційних процесах / О.В. Михайловська // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 6. – С. 21–26.
  7. Пластун О.Л. Методи боротьби з інформаційною асиметрією / О.Л. Пластун. – Суми : ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2012.
  8. Раделицький Ю.О. Асиметрія інформації на ринку фінансових послуг / Ю.О. Раделицький // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.9.
  9. Сайт Державної статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 336.64

Мацедонська Н.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету*

Клівіденко Л. М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету*

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено побудові ефективної системи фінансового планування на підприємствах олійно-жирової галузі. Виявлено особливості та проблеми фінансового планування на підприємствах. Охарактеризовано види фінансових планів, які забезпечують ефективне управління підприємствами олійно-жирової галузі.

Ключові слова: управління підприємством, фінансове планування, підприємства олійно-жирової галузі, стратегічне планування, оперативне планування.

Мацедонская Н.В., Кливиденко Л.Н. ФИНАНСОВОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ МАСЛОЖИРОВОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Статья посвящена построению эффективной системы финансового планирования на предприятиях масложировой отрасли. Выявлены особенности и проблемы финансового планирования на предприятиях. Охарактеризованы виды финансовых планов, обеспечивающих эффективное управление предприятиями масложировой отрасли.

Ключевые слова: управление предприятием, финансовое планирование, предприятия масложировой отрасли, стратегическое планирование, оперативное планирование.

Matsedonska N.V., Klividenko L.M. FINANCIAL PLANNING AT THE ENTERPRISES OF OIL AND FAT INDUSTRY OF UKRAINE

The article is devoted to the construction of an effective system of financial planning at the enterprises of oil and fat industry. Peculiarities and problems of financial planning at the enterprises. An outline of the types of financial plans, ensuring effective management of the enterprises oil and fat industry.

Keywords: business management, financial planning, enterprise oil and fat industry, strategic planning, operational planning.

Постановка проблеми. Зміни в економіці України вимагають пошуку нових способів і підходів до технологій управління, у тому числі в області фінансового менеджменту. При нестачі власних коштів для розвитку підприємств олійно-жирової галузі позикові джерела інвестування залишаються важкодоступними основній масі підприємств. З огляду на це важливою особливістю формування фінансового потенціалу і системи стратегічного фінансового планування стає механізм адаптації планів підприємства до змінних зовнішніх умов розвитку. Таким чином, побудова ефективної системи фінансового планування на підприємствах олійно-жирової галузі України набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема фінансового планування як основи механізму управління фінансовою діяльністю підприємства є предметом досліджень ряду вчених у сфері фінансів

підприємств, серед яких: Л. Алексеєнко, М. Білик, О. Білоусова, В. Бикова, В. Бугай, Г. Семенов, Ю. Сердюк-Копчекчі, Т. Теплова, Р. Тяп, В. Ткаченко та ін. Однак у вітчизняній літературі бракує комплексного дослідження фінансового планування на підприємствах олійно-жирової галузі України.

Мета статті полягає у дослідженні питання фінансового планування у системі управління підприємствами олійно-жирової галузі України та напрямки його покращання. Від якісного управління фінансами залежать подальший розвиток підприємства та кінцевий результат його господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкових відносин підприємства олійно-жирової галузі звільнилися від опіки з боку держави, але різко підвищилася їхня відповідальність за економічні і фінансові результати роботи. Підприємства